

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Rönesans

Tarihçiler gerçekten şanslı insanlar; keşiflerini sadece diğer akademisyenlerle değil geniş halk kitleleriyle de paylaşıyorlar. Ama ne kadar yazık ki, bizim gençliğimizde okutulan tarih kitaplarının çoğu, bilimden daha çok bilimkurguyu andırırdı. Son yıllarda bu konuda çok olumlu gelişmeler var. Prof. Halil İnalcık ve Prof. Stanford Shaw gibi dünyaca ünlü tarihçilerin çabaları sayesinde, genç akademisyenler geçmişi çok daha iyi öğreniyor ve değerlendirebiliyorlar. Biz amatörler de epey şanslıyız: Gençliğimizde yanlış öğrendiğimiz veya bizden saklanan gerçeklerin bir kısmını, Tarih Vakfı'nın yayınladığı Toplumsal Tarih dergisi sayesinde öğreniyoruz. Bizi gelecek için ümitlendiren bir husus da, makalelerin çoğunun altında genç akademisyenlerin imzalarının olması. Üstelik, birbirinden güzel fotoğraflar ve kaliteli baskısıyla bu dergi gerçekten göz kamaştırıyor.

Derginin 116. sayısının önemli bir bölümü, Çiğdem Kafesçioğlu'nun editörlüğünü yaptığı Rönesans ve Osmanlı Dünyası dosyasına ayrılmış. Yazılar mükemmel ve aktarılan bilgiler hangi uzmandan gelirse gelsin sorgulanmış ve ortaya yeni varsayımlar, tezler atılmış. Rönesans, uzun yıllardır benim de ilgimi çeker. Ben de bu konuda edindiğim birikimi, amatör statümün defalarca altını çizerek konuya yabancı olan genç arkadaşlarımla paylaş-

mak isterim.

Kelime olarak yeniden doğuş anlamına gelen ve doğa filozofu Thoreau'nun "Altın Çağ" diye tanımladığı Rönesans, 11.-12. y.y.' da İtalya'da başlayıp kısa zamanda Avrupa'ya sarmış. Bu çağın en büyük özelliklerinden bir tanesi, unutulmaya yüz tutmuş eski Roma ve Yunan kültürünün (felsefe, edebiyat, sanat, vb.) tekrar gündeme oturması. İkinci bir özelliği, karanlık çağlarda sürünün bir ferdi addedilen insanın kendi kendinin kaderini tayin edebilen bir birey kimliğine kavuşması.

Rönesans ne zaman başladı, kim başlattı, hatta gerçekten böyle bir çağ var mıydı yokmuydu gibi sorular, olaya adını

koyan Jacob Burckhardt'ın "İtalya'da Rönesans Uygarlığı" adlı kitabının 1860 yılında yayınlanmasından beri tartışılır. Ama çoğunluk, gerçekten böyle parlak bir devrin olduğundan emin. Hele kültür tarihçisi Will Durant'a sorarsanız, o babanın adını bulmuş bile: Petrarch.

Bir şairin, devrin bayraktarlığını yapması alışıl gelmiş bir olay değil; ama Petrarch da öyle alışıl gelmiş bir şair değil. Kaleme aldığı nefis sonelerin yanı sıra (ki bunların çoğunu Laura adında evli bir bayan için yazmış), Petrarch zevk için dağlara tırmanan bir insan. Bunda ne var demeyin; o zamanlar Batı dünyasında dağa tırmanmak zır delilikle eşdeğer tutulmuş. Belki evli hanımdan yüz bulamadığı için mi ne-

den bilinmez, şairimiz arada sırada mektup yazmaya da vakit bulmuş. Belki de kendisine devrin babası ünvanının verilmesine neden olan ünlü bir papaza yazdığı mektuptan bir alıntı:

"(Şiir) yazma hastalığının, diğer bulaşıcı hastalıklar gibi çaresi olmadığı ve yayıldığı doğru mudur? Kaç kişinin bu hastalığı benden kaptığını tahmin edersiniz?" İddiasına göre, "mikrobu" kapmayan neredeyse kimse kalmamış. Vatikan'daki yüksek rütbeli papazlar, kurban listesinin başını başını çekiyor. Bu da yetmezmiş gibi, avukatlar davalarını bir kenara bırakıp şiir yazıyorlarmış. Aynı şekilde, doktorlar yardım için çılgın atan hastalarına bak-

mak yerine kafiye düzüyorlarmış. Marangoz, demirci, çifçi ve çobanlar da “şiiir” salgının kurbanı. Petrarch, mektubunu ineklerin bile hep birlikte böğürdüğünü ve sone stilinde geviş getirdiklerini yazarak bitirir. <http://petrarch.petersadlon.com/letters.html>).

Eğer, aklınıza “kardeşim bu insanlar şiiir yazmaktan başka bir yapmazlar mıydı?” diye bir soru gelirse, onu hemen silin. Aslında bu Altın Çağ’a asıl damgasını vuran insanların en büyük özellikleri çok yönlü olmalarıydı. İsterseniz bir tanesini o zamanın eserlerinden birinden okuyalım: “... dehası o kadar geniş ki, sanki bütün sanatlar onun için icad edilmişti...Ayaklarını birleştirerek bir insanın üzerinden atlayabilirdi... Müziği kendi kendine öğrendi..(ve) 24 yaşına gelince fizik ve matematikle ilgilenmeye başladı.” Bu satırların sahibi olan ve “Beni hiç bir şey matematiksel araştırmalar kadar mutlu etmiyor” diyen Alberti, resimde perspektifin matematiksel yönlerini inceleyen ilk kitaplardan birini yazmış, mimarlık ve ahlak felsefesi üzerine eserler vermiş, hukuk doktorası yapmış bir dahiydi. (<http://www.eb.com:180/cgi-bin/g?DocF=micro/12/65.html>.) Tabii yazı stilinden de anlaşılacağı gibi, kendisi de Petrarch gibi pek mütevazi bir insan değilmiş.

Tabii Rönesans’tan bahsedip de Leonardo da Vinci’yi unutmak, Brezilya millî takımının tarihçesini yazarken Pele’yi gözardı etmek gibi bir densizlik olur. Zaten onun ressam, heykeltıraş, mühendis, anatomist, zoolog, davranış bilimci... (yemiz kısıtlı olduğu için burada keseceğiz) olduğunu bilmeyen yoktur.

Leonardo, resim yapmayı çıraklık yaparak, ama diğer konuları kendi çabasıyla

la öğrenmiş, yani “okullu” değil “alaylı” bir dahi. Ama başarılı olmak için okullu olmanın gerekmediği bir zamanda Vittorino da Feltre’nin kurduğu, üniversite öncesi eğitim veren ve birçok ilke imza atan La Giacosa Rönesans’tan bize kalan belki de en değerli mirastır. Önceleri Gonzaga adlı bir asilzadenin oğullarını yetiştirmek için 1423 yılında kurulan bu okul, sonradan diğer asillerin çocuklarını da yetiştirmeye başlıyor; daha önemlisi fakir fakat yetenekli çocuklar da burslu olarak kadroya dahil ediliyor. İşte, günümüzde ABD’deki Harvard ve bizdeki bazı özel üniversitelerde uygulanan “Zengin çok öder, fakir hiç ödemez” kuralının tohumları o zamanlarda atılıyor. (Bunun zamanına göre ne kadar radikal bir yaklaşım olduğunu anlamak için, aradan 500 yıl geçtikten sonra İstanbul’da Robert Kolej’de bedava okuyanların sayısı, yazarınız dahil, 10’u geçmezdi. Şimdi arttığını söylüyorlar.)

Okulun mottosu insan kimliğini oluşturan 3 ana öğeyi, “akıl, vücut ve kalbi (sezgi) birlikte geliştirmek.” En çok önem ve

rilen konuların başında gramer ve edebiyat geliyor. Bu derslerin belkemiğini eski Romalı Çicero, Virgil ve Horace’ın eserleri oluşturuyor. Matematik, felsefe ve yabancı diller, ilahiyat, öğretilen diğer konular. Fakat bu eğitimin bize en cazip ve ilginç gelen yönü, sporun da bu dersler kadar önemli olması. Güreş, atletizm, okçuluk, balık tutmak, dans etmek, dağ tırmanışı, her öğrencinin alması gereken derslermiş. (<http://gallery.euroweb.hu/database/glossary/illustri/vittorin.html>) Okulun başka bir radikal özelliği de dayak atmanın kesinlikle yasak olması.

Öğrencilerin karakterlerini güçlendirmek için kış aylarında bile soba yakılmasını yasak eden da Feltre, titreyen öğrencilere ısınmak istiyorlarsa ellerini ovuşturmalarını veya , tepinmelerini veya yüksek sesle şiiir okumalarını önerirmiş. Disiplin biraz fazla sert görünüyör; ama hocalarla öğrenciler arasında o devirde nadir rastlanan sıcak ve samimi ilişkiler, bu sertliği büyük ölçüde telafi ediyor. Da Feltre, okulunu tam 22 yıl idare ediyor; fakat ölümünden biraz sonra bu muhteşem müessese kapılarını bir daha açmamak üzere kapatıyor.

“Peki” diyeceksiniz, “bu okulun öğrencileri, mezun olduktan sonra ne yapmışlar?” Tarihçi Iris Orego (Horizon, Ocak, 1960) öyle bir aileyi şöyle anlatıyor: “Gündüzleri ava çıkılır... ata binilir, geceleri hapsikord (modern piyanonun babası) veya Lute (telli çalgıların dedesi) eşliğinde şarkı söylenir, oyunlar oynanır...uzun felsefi tartışmalar yapıldı: Madde dışı mı yoksa erkek mi? Bir saraylı için en önemli vasıflar nelerdir? Gerçek aşkın doğası nedir?” Bu konular sabaha kadar tartışılır, ev efradı yattıktan sonra kültüre doymayan baba, okumak için kütüphaneye inermiş. Eminim yerleri kısıtlı olduğu için Tarih Dergisi, eşzaman bir Osmanlı ailesinin nasıl bir yaşam sergilediği hakkında bilgi vermemiş. Öyle bir makale için acelemiz yok; ama bizim Tarih Vakfı’ndan çok daha önemli bir isteğimiz olacak: En kısa zamanda popüler bir bilim tarihi dergisi çıkartmalarını istiyoruz.

Bitirirken akla bir soru geliyor: Rönesans (lügattan özür dileyerek) tekrar doğar mı? Valla, şu İnternet çıkmasaydı, kesinlikle hayır derdim. Ama bir zamanlar kütüphanede haftalar süren bir araştırmayı bugün bilgi sayarda bir kaç saat üzerinde yapabildiğinizi gözönünde tutarsak, belki de...

